

ספרא וסייפא

על הפחד כעקרון מלחמה חדש

סא"ל ד"ר ארז

כי סיכויי הישרדותו גבוהים. כאן ניתן להשיג הרבה באמצעות טכנולוגיה, אך בשום פנים ואופן לא רק באמצעות טכנולוגיה: גם לאמנות האסטרטגיה ולכשרון הטקטיקה יש תפקיד רב בכך.

במציאות יש לשלב, כמובן, את שתי הגישות. בממשך לא אתיחס לגישה הראשונה, שכן יישומה בימינו מושג, בדרך כלל, באמצעות האטמוספירה הערכית-תרבותית הכללית האופפת את הלוחמים בחברה שבה הם חיים, ופעולות וציוויים במישורים של האסטרטגיה, הטקטיקה או הפיתוח הטכנולוגי לא יהיו רלוונטים במיוחד לגישה זו. רק הגישה השנייה ללחימה בפחד יכולה להיות בסיס לחיבור איזה "עקרון מלחמה" מרשמי בהקשרים אלו, ולכן רק היא מעניינתו כאן.

כשבוחרים לעומק את העקרונות השונים, ניתן על-ידי פירוש מסוים שלהם, לזהות בהם יסודות התורמים בעקיפין להחלשת פחד הלוחם. נזכור, כי להחליש את פחד הלוחם פירושו לגרום לו להעריך, להאמין ולחוש שסיכויי הישרדותו גבוהים במידה קבילה. הערכתו ואמונתו מצדן נובעות בעיקר ממספר הנפגעים שהוא רואה סביבו ושומע עליהם, ומההתרשמות הבלתי אמצעית שלו מהיחס שבין קצב השחיקה של הכוחות שאליהם הוא שייך לבין קצב ההתקדמות להשגת המטרה. כדי לעשות יחס זה ליחס מרשים בעיני הלוחמים צריך להשתדל להיכנס לקרבות במצבי התחלה מאוד מסוימים. למשל: עקרון "ההפתעה" מבקש שהלחימה תתנהל לפחות בשלב הראשון — שבו עדיין פועל אפקט השיתוק הפסיכולוגי על האויב — בקצב ספיגת אבדות נמוך מחד גיסא וצבירת הישגים מהירה מאידך גיסא. עקרון ה"חיסכון בכוח" מבקש למנוע חשיפה מיותרת של לוחמים לסכנת היפגעות, ובכך הוא מבקש להפחית גם באפקט השלילי של נפגעים רבים מדי על לחימתם של הבלתי נפגעים. וכך, כמעט בכל עקרון מלחמה קלאסי חבוי גם (לא רק) הרעיון של בחירת תנאי פתיחה לקרבות שיבטיחו, לפחות בהתחלה, מיעוט נפגעים (יחסית לקצב צבירת ההישגים). על-ידי

של המלחמה. זוהי אמת מסוימת ביחס לקרב, לכל קרב. מעצם מהותה של קביעה זו, היא איננה יכולה להחשב כמרשם למצביא באשר למה שצריך לשקול, או לעשות, על מנת להצליח. לפיכך אין זה "עקרון מלחמה" במובן הקלאסי.

בקצרה: "עקרונות המלחמה" מקובלים כקבוצה של רעיונות מרשמיים (נורמטיביים) להצלחה במלחמה, והם אינם מיושמים תמיד: יש מלחמות רבות שבהן מתנהגים הצדדים בניגוד לעקרונות הנ"ל (ולדעת המאמינים בעקרונות הם נידונים אז לכישלון). לעומת זאת, היות הפחד יסוד דומיננטי בלחימה איננו אלא תיזה תיאורית של המלחמה. זו התנהגות הנצפית בכל מלחמה, בניגוד להתנהגות של יישום עקרונות המלחמה הקלאסיים.

על מנת להתייחס לפחד הלוחם במסגרת קבוצת "עקרונות המלחמה", צריך לנסח איזה ציווי או עיקרון נורמטיבי בקשר אליו. העיקרון המתבקש, כביכול, הוא: הילחם ברגש הפחד של חיילך, מצא דרכים להחלישו ולרכך את השפעתו וכו'. להלן נתעכב מעט בשאלה, האם זהו אכן "עקרון מלחמה". באמנות המלחמה מוכרות שתי גישות בסיסיות לנטרל את השפעת הפחד על ביצועי הלוחם:

א. הגישה המחודרת למסכת האינסטינקטים המשפיעים על הלוחם אינסטינקט מנוגד לפחד, מבחינת השפעתו על נפש הלוחם והתנהגותו בשדה-הקרב. כזה הוא, למשל, האינסטינקט הנוצר כתוצאה מהחדרת גאות יחידה, החדרת התחושה שעל התנהגות של מורד-לב בעת לחימה ייענש הלוחם בנידוי חברתי, בכושה וכיחס של כוז (אם התנהגותו הפחדנית אכן תשאירו בחיים) ועוד.

ב. הגישה המנסה להחליש את עצמת הפחד עצמו. (ניתן לראות בכך "גישה ישירה" להילחם בהשפעות הפחד, בניגוד לגישה הקודמת שהיא מעין "גישה עקיפה" לכך). החלשת הפחד מושגת אך ורק על-ידי החדרת אמונה (ואולי אשלייה) בלב הלוחם

הדברים שלהלן מתייחסים להצעה שהעלה ד"ר פ' כץ במאמרו "העיקרון הנוסף — האם עקרונות המלחמה הם קבוצה שלמה", שהופיע במערכות 302-303. במאמר זה מציע ד"ר כץ להעמיד את המשפט הכא במדרגה של "עקרון מלחמה": "אדם פגיע לפגיעה חיצונית והוא פוחד מפגיעה זו".

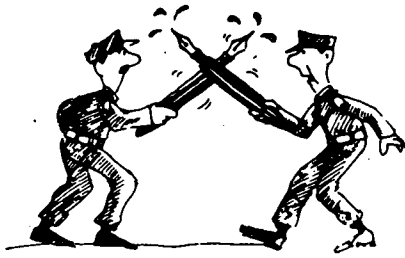
טיעוני העיקריים הם שניים:

- א. במסגרת מציאות העולם הישן, שבו נתחברו מרבית העקרונות המוכרים כיום כקלאסיים, אין מקום לעיקרון נוסף בעניין פחד הלוחם; הוא חבוי וכמוס ממילא בעקרונות הקיימים.
- ב. קבוצת העקרונות הקלאסיים איננה חלה, כפי שהיא, על המציאות הצבאית בתקופתנו אנו, משום שהיא מתעלמת (מסיבות היסטוריות מובנות) מעובדת היות הפיתוח הטכנולוגי מימד פעולה צבאי חדש, הנוסף לממדי האסטרטגיה והטקטיקה, שבו על המצביא לגלות תושיה וחוכמה. נדרשת מהפכה בעקרונות שהיא גדולה יותר מאשר הוספת עקרון הפחד וכד'.

ד"ר כץ טועה, להערכתו, טעות מושגית מסוימת. "עקרונות המלחמה" כפי שנוסחו על-ידי אנשי הגות צבאית שונים במהלך הדורות, הם בדרך כלל קביעות באשר לשיקולים שמומלץ לו למצביא הנבון לשקול על מנת להצליח במלחמה. ניתן לראות בהם מעין "מצוות עשה" מומלצות על-ידי אותם אנשי הגות, וביסוסן הוא על המחקר האמפירי הצבאי שהוכיח, לדעתם, קשר ברור בין מילוי אחר אותן מצוות ובין הצלחה במלחמה.

כך, למשל, עקרון "ריכוז הכוח" קובע, כי על מנת להצליח במהלך התקפי יש להעדיף חלוקת הכוח למעט מאמצים גדולים על פני פיצולו להרכה מאמצים קטנים יותר, שיפוזרו במקומות רבים. עקרון "ההפתעה" אף הוא משמעותו, שעל המתכנן הצבאי לשאוף תמיד לעשות את הבלתי צפוי על-ידי האויב.

לעומת זאת, העיקרון שפחד הלוחם הוא יסוד קבוע במלחמות, איננו אלא טענה בקשר לאופייה

טכנולוגית צבאית אפקטיבית מאוד שאין מפניה חיסון ולא ניתן לשתקה יהיה מעניין לשאול האם גם אז יהיה חשוב לשמור על מוטיב ההפתעה (וכו'...), לכן נדמה שכל מערכת העקרונות הקלאסיים איננה תואמת את מרחב האפשרויות כיום, בעיקר בגלל שנוצרה בזמנים שבהם לא היה קיים המימד הטכנולוגי בכלל. יש צורך לדעתי כיום, לעשות מאמץ גותי חדש כדי לנסח מערכת חדשה של עקרונות (מרשמים) — שתתייחס גם אל עובדת קיומו של הפיתוח הטכנולוגי כמישור פעולה מורכב ועתיר אפשרויות. חלק מן העקרונות הישנים בוודאי יימצאו ראויים להישאר גם בעולם העקרונות החדש וחלק ישתנו. אין כאן אפוא כלל בעיה של הוספת עיקרון אחד נוסף, בדבר הפחד, אלא צורך ברוויזיה עמוקה במערכת העקרונות כולה.

בכל זמן נתון, בנתונים של סטטיות טכנולוגית מעיקה. הפרמטרים שהבדילו בין דרכי פעולה מלחמתיות אפשריות שונות שעמדו בפני המנהיג הצבאי היו בעיקר טקטיים ואסטרטגיים, לא טכנולוגיים. מכאן שגם "עקרונות המלחמה", שהם חלק מפירותיה של ההגות הצבאית, מנוסחים כולם במונחים של אסטרטגיה וטקטיקה (ריכוז הכוח, חיסכון כוח, ניצול הצלחה, הפתעה וכן כל השאר).

בעידן זה של שפע הזדמנויות טכנולוגיות צבאיות וקצבי שינויים חריפים בהזדמנויות הללו, קיימת באופן טבעי מבוכה רבה בשאלת עצם תקפותם של חלק מהעקרונות הקלאסיים. הלא חלק מן המטרות והכוונות, שבעבר הרחוק מומשו על-ידי אסטרטגיה וטקטיקה, ניתן כיום לממש על-ידי טכנולוגיה (למשל: טווח של מערכת חימוש, ארוכת טווח הנו תחליפי במידה מסוימת לתמרון, לתנועה של כוח; או למשל, אם תומצא מערכת

הצלחה התחלתית זו ייחלש הפחד ויגדל הביטחון העצמי, כך שבהמשך ניתן יהיה לשגר את הלוחמים למשימות שבהן יחס זה חמור יותר.

לפיכך, ההמלצה להאבק בפחדיהם של הלוחמים שלך, אינה יכולה כשלעצמה להיתוסף כעקרון מלחמה חדש. (כדי שקבוצת עקרונות תהיה "שלמה", כדאגת ד"ר פאול כץ, לא די שהיא לא תחסר איזשהו עיקרון נכון כשלעצמו; היא צריכה גם, כידוע, שלא להכיל בתוכה עקרונות הנגזרים זה מזה, כלומר תלויים).

כדאי שנשים לב, כי רוב עקרונות המלחמה שהפכו קלאסיים נוצרו במאות הקודמות, בתקופות שבהן השינויים הטכנולוגיים היו איטיים מאוד ומהפכות טכנולוגיות ראויות לשמן (כמו המצאת אבק השריפה, פיתוח הרובה, הצוללת וכו') היו נדירות ומרווח הזמן שביניהן היה גדול פי כמה מתוחלת חייו של אדם (גם אם היה אסטרטג צבאי מבריק...). לפיכך, ההגות הצבאית התפתחה ופעלה,

מלחמת העולם השנייה — הרהורים במבט לאחור

בעקבות מאמרו של אל"מ (מיל') פרופ' יהודה ואלך*

ד"ר ש' פלד

היא אולי תנאי מספיק — כאשר מדובר ביריבים שוויו כוח פחות או יותר — אך בוודאי לא תנאי הכרחי. אפשר בהחלט להעלות על הדעת מצב שבו היעילות הצבאית ה"סגולית" של הצבא במדינה טוטאליטרית אכן גבוהה מזו של צבא הדמוקרטיה. אפשר כמובן להתווכח אם כך הדבר במקרה הספציפי של הווארמאכט. אפשר גם להצביע דווקא על שלוש השנים האחרונות למלחמה ולטעון, כי דווקא הן המצביעות על הכישורים הצבאיים גרידא של הצבא הגרמני: נדרש היה מאמץ אדיר מתמשך של כל מעצמות בעלות-הברית, על הפוטנציאל הגדול לאין שיעור שלהן, על מנת להכניע סוף סוף את הצבא הזה.

הכוחות הטוטאליטריים על העליונה: הם התוקפנים שהתכוננו למלחמה ואילו משטרים דמוקרטיים נתפסים בדרך כלל בלתי מוכנים ודרוש להם פרק זמן מסוים להתכונן למצב מלחמה... אולם בסופו של דבר גובר חוסנה של הדמוקרטיה על הרוודנות... (דגש שלי — ש"פ).

כיוון שכרשימת ההצלחות הגרמניות ה-התחלתיות מונה פרופ' ואלך גם את שלביו הראשונים של מבצע "ברברוסה" ואת מסע הכיבושים הגרמני לקווקז, אפשר היה לתמוה האם גם המשטר הסטליניסטי בברית-המועצות נחשב בעיניו כמשטר דמוקרטי...
תהא התשובה לכך אשר תהא, האמת היא כי ההסבר הכללי פשוט איננו תופס: הנחיתות ההתחלתית של הדמוקרטיה בפתיחת הלחימה

מאמרו הקצר של אל"מ (מיל') פרופ' יהודה ואלך הוא בכחינת מועט המכיל את המרובה. דווקא משום כך חשוב לאתר בעוד מועד את גרעין הסכנה הטמון בו, לקורא בכלל ולקורא הצעיר בפרט. המדובר בשימוש שעושה אל"מ ואלך במובאה — נאה כשלעצמה — מדברי וינסטון צ'רצ'יל.

אל"מ ואלך הולך בעקבות צ'רצ'יל ותולה את ההצלחות הגרמניות הגדולות בתחילת המלחמה לא ביעילות הגרמנית ה"מפורסמת" אלא בהבדלי המשטר שבין גרמניה הנאצית ובין יריבותיה: מטבע הדברים הוא, כך צ'רצ'יל, ובעקבותיו ואלך, כי "בעימות הצבאי הנערך בין כוחות המשרתים משטר טוטאליטרי לבין כוחות של משטרים דמוקרטיים — תהייה בתחילה תמיד ידם של

* מערכות 300-301, נובמבר-דצמבר 1985, עמ' 3-5.